

I. За отричането от света.

1. Който иска с успех да извърши подвига на монашеството, трябва съвсем да се откъсне от света и на дело да излезе от него, да остави всичките му блага и да отсеке всяко пристрастие към тях. Тази истина св. Антоний впечатляващо внушил на един брат, който се отрекъл от света и раздал всичко, което имал на бедните, като задържал у себе си съвсем малко, в случай, че някой се нуждае и отишъл при св. Антоний. Старецът, поглеждайки го узнал какво има в него и му казал: ако искаш да бъдеш монах, отиди в еди-кое си селище, купи месо, разрежи го на тънки ивици, и като разкъсаш дрехата си, разположи го по раменете и ръцете си – и така се върни тук. Братът направил, каквото му заповядал старецът; и тогава го обкръжили кучета, птици и жилещи оси и покрили с рани цялото му тяло. Когато се върнал св. Антоний, попитал дали е изпълнил това, което му било заповядано; и той, оплаквайки се, му показал своите рани. Тогава св. Антоний му казал: това се случва с тези, които оставят света, но задържат у себе си макар и мъничка част от своя имот: демоните ще го покрият с рани, и изтерзан, той ще загуби битката (Дост. Сказ. 20; Patr. Graec. t. 40, p. 1099).

2. Подобно е и следващото сказание, което е съхранено от Касиян (Coll. 24, гл. 11. 10). Дошъл при св. Антоний брат, който мислил, че няма никаква необходимост да напуска света и казал, че по-голяма стойност има подвига на този, който живее в град или село и се опитва да изпълни всичко, което се изисква за достигане на духовно съвършенство. Св. Антоний го попитал: а ти къде и как живееш? Братът му отговорил: живея в дома на родителите си, които ми осигуряват всичко необходимо. Това ме избавя от всяка грижа, и аз непрестанно съм зает само с четене и молитва, без да развличам духа с нещо странично. Св. Антоний го попитал отново: кажи ми, сине мой, ти скърбиш ли заедно с тях в техните горести, и споделяш ли техните радости? Този отговорил, че изпитва и едното и другото. Тогава старецът му казал: знай, че и в бъдещия век ти ще споделяш участта на тези, с които в този живот делиш радост и мъка. Избраният от теб начин на живот е вреден за теб не само с това, че поради всекидневната промяна на житейските случайности, твоят ум се потапя в непрестанна мисъл за земното; но и с това, че те лишава от този плод, който би получил, ако бе изкарвал прехраната си с труда на ръцете си по примера на апостол Павел, който заедно с проповядването на Евангелието със собствените си ръце придобивал нужното за себе си и за тези, които били с него, – както сам той казва и на Ефесяните: сами знаете, че за моите нужди и за нуждите на ония, които бяха с мене, ми послужиха тия мои ръце (Деян. 20:34). Той правил това за наше назидание, за да ни даде пример,

както е писал и до солуняни: защото ние не безчинствувахме при вас, нито у някого ядохме хляб даром, а работехме с труд и мъка деня и нощя, за да не отегчим някого от вас – и не за това, че няхахме власт, а за да ви дадем себе си за пример, та да ни подражавате (2 Сол. 3:7-9). Ето защо и ние, имайки възможност да се ползваме от роднините си, предпочитаме да добиваме необходимото ни с пот на лицето, отколкото да се осигуряваме, като го набавяме от роднини. Ние охотно бихме избрали последното, ако бяхме го сметнали за по-полезно. Освен това знай, че ако бидейки здрав, живееш на чужд гръб, ти отнемаш притежанието на бедните и немощните.

II. Общи отговори на въпроса – какво да правим?

Оставилият света, встъпва в съвършено нова област на живот, който макар и да не му е съвсем непознат често поставя въпроса какво да се прави и как трябва да се живее? Не веднъж са се обръщали с тези въпроси към св. Антоний, и ето неговите отговори:

3. Същият въпрос му задал и авва Памво, на което св. Антоний отговорил: не се уповавай на своята праведност; кай се истински за миналите си грехове; обуздавай езика, сърцето и стомаха си (Patr. Graec. t. 40, p. 1093. Дост. ск. 6).

4. Ето какво казал той по този въпрос на авва Пимен: най-славното дело, което може да извърши човек, е да изповядва своите грехове пред Бога и своите старци, да осъжда самия себе си, и да бъде готов да посрещне всяко изкушение, до последния си дъх (Patr. ib. 1084; Дост. ск. 4).

5. Друг някой го попитал: какво да правя, за да угодя на Бога? Св. Антоний отговорил: където и да отидеш, винаги имай Бога пред своите очи; каквото и да правиш, взимай пример от Писанието; и на което и място да живееш, не го напускай бързо. Съблюдавай тези три заповеди, и ще се спасиш (Дост. ск. 3; Patr. Ib. 1083).

6. На друг ученик св. Антоний внушавал: придобий отвращение към стомаха си, към изискванията на този век, към злата похот и хорските почести: живей така, сякаш, че те няма в този свят, и ще придобиеш покой (Patr. Lat. t. 73, p. 1049).

7. Ето какво, както пише св. Атанасий, говорил св. Антоний на братята, идващи при него: винаги имайте Божия страх пред себе си; помнете Този, Който умъртвява и

оживотворява (1 Цар. 2, 6). Възненавидете света и всичко, което е в него, всяко плътско успокоение; отречете се от този живот, за да живеете за Бога; помнете това, което сте Му обещали: защото Той ще ви го напомни в деня на съда. Гладувайте, понасяйте жажда, ходете голи, извършвайте бдения, плачете, ридайте, въздишайте в сърцето си; изпитвайте себе си, достойни ли сте за Бога; презирайте плътта, за да спасите душите си (Дост. ск. 33 и в житието).

8. Подробно указание, подобно на горното, за това какво трябва да прави монахът, привежда св. Касиян. “Отдавна – казва той, – е известно дивното наставление на блаж. Антоний, че монахът, който се стреми към висше съвършенство, не бива да се ограничава в подражание на един от преуспяващите отци; защото в никой не могат да се намерят в съвършенство всички видове добродетели. Един се украсява със знание; друг е силен в здравината на разсъждението; трети е твърд в непоколебимостта на търпението; някой се отличава със смирение, друг – с въздържание, някой с благодатна сърдечна простота; един превъзхожда другите с великодушие, а друг с милосърдие, един с бдение, а друг с мълчание, или трудолюбие. Затова монах, който желае да събере духовен мед, е длъжен подобно на мъдра пчела, да взаимства всяка добродетел от този, който най-добре я е усвоил и да я положи в съсъда на своето сърце, не обръщайки внимание на това, у кого какво липсва, а вглеждайки се в тази добродетел, с която някой се отличава – да ревнува да я усвои в себе си (Inst. c. V. 1. 4.).

III. Силата, която подбужда към подвизи и ни поддържа в тях.

Ако обобщим всичко казано, ще се окаже, че съществува достатъчно просторно поприще за подвизи. Каква сила подбужда труженика към тях и го поддържа в трудовете? Тази сила е ревността за спасение, готова на всичко, заради славата на Божието име. Ако тази ревност е налице, всички подвизи на монаха са истински. Ако я няма – всичко е напразно.

9. Веднъж един брат, у когото тази ревност не достигала, дошъл при св. Антоний и замолил той да се помоли за него, но великият старец му отговорил: нито аз, нито Бог ще се съжали над теб, ако ти сам не се погрижиш за себе си и не се молиш на Бога (Дост. ск. 16).

10. По тази причина той съветвал човек да държи себе си в постоянно внимание към Бога и в бодрост, възхвалявайки като велика добродетел, ако някой през цялото време на своя живот работи постоянно за Господа, и до последното си издихание стои на стража против козните на изкушителя (Patr. Graec. t. 40, p. 1083).

11. Затова той убеждавал човек да не се отпуска, но с търпение да пази винаги този дух на ревност, като казал: монах, който се подвизава няколко дни, и после се отпуска, след това отново се подвизава и отново престава – все едно, че нищо не прави, и той никога не ще достигне съвършен живот, поради недостатъчното постоянство на ревността и търпението си (Patr. Lat. t. 73, p. 1049).

12. Затова той наричал неразбирация своя чин и цели търсещ лъжата и според него неуспехът на монасите произтичал от недостатъчно усърдие за подвизаване. Затова, щом срещнем изкушение на своето място, преминаваме на друго, мислейки, че някъде има място, в което дяволът да не действа. Но който знае, какво представлява (духовната) борба, такъв не си позволява покой, но с Божия помощ постоянно воюва (Patr. gr. t. 40, p. 1093).

13. Забележително по този повод е словото на св. Антоний към тези, които едно не искат, а друго не могат. Веднъж дошли едни братя при него и му казали: поучи ни как да се спасим. Старецът им отговорил: вие слушали ли сте Писанието? И това е напълно достатъчно за вас. Но те казали: Отче, ние искаме да чуем нещо и от теб. Старецът им отвърнал: в Евангелието е казано: ако някой ти удари плесница по дясната страна, обърни му и другата (Мат. 5, 39). Те му казали: ние не можем да изпълним това. Старецът казал: ако вие не можете да подложите другата си страна, то в краен случай понесете ударите по едната. И това не можем, отговорили те. Ако и това не можете, казал старецът, в краен случай не отвръщайте на удара с удар. Братята казали: и това не можем. Тогава св. Антоний казал на своя ученик: пригответи им малко вариво: те са болни. Ако вие едно не можете, а другото не искате, аз какво да правя с вас? Трябва да се молим (те самите, или другите за тях), че да се пробуди в тях духа на ревността – нравствената сила (Дост. ск. 19).

IV. Ръководители на ревността.

Но сама по себе си ревността бива понякога сляпа и може да придобие направления, несъобразни със започнатия живот. Затова тя трябва да се ограда от ръководители. Кои са тези ръководители? Св. Антоний посочва два: разсъдителността и съветите на опитните (в духовния живот).

а) Нашата разсъдителност.

14. Веднъж едни отци отишли при св. Антоний, за да разберат, коя добродетел е най-съвършена и би могла да предпази монаха от всички вражески мрежи. Всеки от тях казал това, което му се струвало правилно. Едни хвалели поста и бдението, понеже привеждат помислите в ред, правят ума остър и улесняват приближаването на човека към Бога; други повече се укрепявали от бедността и презрението към земните неща, защото чрез това умът става по-спокоен, по-чист и свободен от светските грижи и от това приближаването му към Бога става по-удобно; някои пожелали да дадат преимущество пред всички добродетели на милосърдието, защото Господ ще каже на милосърдните: дойдете вие, благословените на Отца Ми, наследете царството, приготвено вам от създание мира (Мат. 25, 34); а трети посочвали друго. Св. Антоний казал: всички добродетели, които споменахте, са спасителни и крайно нужни на този, който търси Бога, и се разгарят от силното желание да се приближи към Него. Но ние видяхме, че мнозина са изнурявали своите тела с прекомерен пост, бдения, отдалечаване в пустинята, усърдно са ревнували за трудове, обичали са нищетата, презирали са светските удобства до такава степен, че не си оставяли дори толкова, колкото е необходимо за един ден, но всичко, което имали раздавали на бедните; и понякога, след всичко това те скланяли към злото и падали, лишавайки се от плодовете на всички тези добродетели, и така ставали достойни за осъждане. Причината за това не е друга, а тази – че те нямали добродетелта на разсъдителността и благоразумието, и не могли да се възползват от нея. Защото тя е тази добродетел, която учи и настройва човека да върви по правия път, не отклонявайки се в разпътство. Ако ние вървим по царския път, то ние никога няма да бъдем увлечени от нашите противници, нито от дясно – към прекомерно въздържание, нито от ляво – към нерадение, безгрижност и растление. Разсъдителността е око за душата, и неин светилник, както окото е светилник за тялото: така че, ако това око бъде светло, то и цялото тяло (нашите деяния) ще бъде светло; ако това око бъде тъмно, то и цялото тяло ще бъде тъмно, както е казал Господ в светото Евангелие (Мат. 6:22-23). Посредством разсъдителността човек разбира своите желания, думи и дела, и отстъпва от тези, които го отделят от Бога. С разсъдителността той разваля и унищожават всички отпавени към него козни на врага, като вярно различава, какво е добро и какво зло. (Patr. gr. t. 40, p. 1096; Дост. ск. 8).

15. По този повод е и следното изречение: ковачът, взимайки къс желязо, предварително преценява в какво да го превърне: в коса, в меч или брадва. Така и ние, предварително трябва да разсъдим, към каква добродетел да пристъпим, за да не се трудим напразно (Дост. ск. 35).

По-достъпно е, разбира се, да се ръководим от своята разсъдителност, ако това се удава винаги на всекиго и във всичко. Но когато не можем да кажем това (за себе си), то по-правилно и безопасно ръководство е:

б) Съветите на опитните.

16. В този смисъл св. Антоний казва: аз познавам монаси, които след много трудове паднаха и се подхвърлиха на безумие, защото се надяваха само на своите дела и презряха заповедта на Този, Който е казал: попитай баща си – и той ще ти обади, старците си – и те ще ти кажат (Втор. 32:7) (Дост. ск. 37).

17. И още Св. Писание казва: дето няма управа, народът отпада (Притч. 11:14), и заповядва нищо да не се прави без съвет, така че да не си позволяваме дори да прием духовно питие, веселящо сърцето на човека, когато е казано: без разсъждение не прави нищо (Сир. 32:21), и: със съвет пий вино. Човек, който извършва своите дела без съвет, прилича на незащитен град, в който всеки влиза и разхищава неговите съкровища (Patr. gr. t. 40, p. 1098).

18. Да се допитваш до другите св. Антоний считал за толкова спасително, че даже (сам той), учителят на всички се обръщал с въпрос към своя ученик, и както му казал той, така и постъпвал. Разказват, че когато св. Антоний получил от император Констанций писмена покана да посети Константинопол, той се обърнал към Павел Препрости с въпрос: трябва ли да отида? И когато този му казал: ако отидеш, ще бъдеш Антоний, а ако не отидеш, то ще бъдеш авва Антоний – с което не било одобрено това пътуване – той спокойно останал на мястото си (Дост. ск. 32).

19. Той съветвал и другите да постъпват така, като казал: ако е възможно, монахът е длъжен да пита старците за всяка крачка, която прави в своята килия, и за всяка капка вода, която отпива. Аз познавам някои монаси, които паднаха затова, че мислеха сами, със собствени усилия да угодят на Бога (Patr. gr. t. 40, p. 1082; Дост. ск. 38).

20. Св. Антоний не одобрявал доверяването на своето мнение. Не затова ли той се отнесъл с похвала към авва Йосиф, който отговорил на един въпрос от Писанието с "не зная", че по този начин, освен смирение той изразил и недоверие към своя ум? Това станало така: при св. Антоний отишли старци, а с тях бил и авва Йосиф. Старецът, като искал да ги изпита, им предложил изречение от Писанието и започнал да пита всеки какво означава то, като започнал от най-младите. Всеки отговарял според своите сили; но старецът на всички отвърщал: не, не позна. Накрая той се обърнал към авва Йосиф: ти какво ще кажеш за това изречение? Не зная, отговорил Йосиф. Авва Антоний казал: авва Йосиф даде най-правилният отговор, като каза, че не знае (Дост. ск. 17).

21. Впрочем, той съветвал, да не се доверяваме безкритично на друг. Необходимо е предварително да се уверим в правомислието и опитността на стареца, и едва тогава да се доверяваме на неговите думи и безпрекословно да приемаме съветите му. Признак, по който можем да разпознаем такъв старец е – има ли съгласие между неговите думи и Словото Божие. Трябва да внимаваме за това, което ни се повелява. Ако някой ти казва нещо, което е в съгласие със заповедите на нашия Господ – приеми това с покорност и се старай да го съблюдаваш, за да се изпълни и в нас словото на апостола: като се покорявате един другиму в страх Божий (Гал. 5:13; Еф. 5:21). Напротив, ако някой те посъветва нещо противно на Божиите заповеди, то кажи на наставляващия те: дали е справедливо пред Бога – вас да слушаме повече, нежели Бога (Деян. 4:19). Трябва да се покоряваме повече на Бога, нежели на човеци (Деян 5:29). Да помним също и словото на Господа: а овците вървят подире му, понеже познават гласа му; подир чужди човек не вървят, а бягат от него, понеже гласа на чуждите не познават (Йоан 10:5). По същия начин ни убеждава и блаженият Павел: ако дори ние, или Ангел от небето ви благовестеше нещо по-друго от това, що ние ви блавестихме, анатема да бъде (Гал. 1:8).

Повод за такова ограничение, вероятно, дали арианите, които привличали другите към себе си под благочестив предлог и после ги напоявали с отровата на своето лъжеучение. А може би за повод послужило и това, че някои се заели да ръководят други, без самите те да имат нужния опит. По този случай св. Антоний имал обичай да казва: древните отци отивали в пустинята, и там като изцелявали своите души, посредством многото си трудове, разбирали, как могат да лекуват и другите. И така, връщайки се оттам, те ставали спасителни лекари за другите. А когато на някого от нас се случи да отиде в пустинята, и ние поемем грижата за другия, преди сами да сме оздравяли; то при нас отново се връща предишната немощ, която става по-горчива от първата. Поради което думите: лекарю, изцери се първо сам (Лук. 4:23) се отнасят за нас (Patr. Lat. t. 73, p. 1053).

V. Как да възгряваме ревността?

В човека нищо не се намира в покой, но едно се усилва, друго отслабва. Така и ревността ту се разгаря, ту гасне. В последния случай, е необходимо да я възпламеним, за да не угасне съвсем. По какъв начин? Първо, посредством помненето на смъртта. Св. Антоний нееднократно изисквал от всички да запечатат в ума и сърцето си, че всеки ден, който преживяваме, е последен.

22. Второ, като насочваме мисълта си към това, какво ни очаква след смъртта. За да запечата в душите на своите ученици тази мисъл, св. Антоний им разказвал, какво му

било открито на самия него, както разказва за това Атанасий Велики в неговото жизнеописание.

Веднъж, около деветия час, преди да вкуси храна, като станал да се помоли св. Антоний усетил в себе си, че се издига духом, и което било най-удивително, той се видял като че бил извън себе си, и някой като че ли го възвеждал по въздуха; а там стояли някакви страшни и мрачни лица, които се опитвали да му преградят пътя към възходането. Антониевите пътеводители им се противопоставяли, но те пристъпвали, като че с право, изисквайки отчет, дали поради нещо Антоний не е в тяхна власт. Трябвало да им отстъпят – и те се приготвили да потърсят сметка за живота на свети Антоний от самото му раждане. Тогава неговите пътеводители се възпротивили на това като казали: каквото е сторил от рождението си, това Господ е изгладил, когато е дал монашески обет; търсете сметка от времето, когато той е станал монах и е дал обет на Бога. Но в това отношение неговите обвинители не могли да го уличат в нищо, поради което и отстъпили, и пътят нагоре станал свободен и безпрепятствен. След това св. Антоний започнал да усеща, че отново се завръща в себе си. Но той вече забравил за храната, и целият остатък от този ден и цялата нощ прекарал във въздишки и молитви, удивлявайки се с колко много врагове ни предстои борба и с какви усилия човек ще трябва да премине по въздуха. Тогава той си спомнил думите на Апостол Павел за княза на въздушната власт (Еф. 2:2). Защото врагът има власт във въздуха да встъпва в борба с преминаващите през него, като се старае да прегради техния път. Затова Апостолът съветва: приемете Божието всеоръжие, за да можете се възпротиви в лош ден (Еф. 6:13) и да се посрами врага, понеже не ще има да каже нещо лошо за нас (Тит 2:8).

23. Така повествува св. Атанасий, и макар после да не е забелязано никъде, св. Антоний да разказва за това на другите, не трябва да се съмняваме, защото да се знае за това видение било полезно не толкова за него, колкото за другите. Разказва се и за друго подобно видение. Св. Атанасий пише: веднъж св. Антоний разговарял с дошлите при него братя за състоянието на душата след смъртта, и затова, къде ще бъде нейното местопребиваване. В последвалата нощ някой го повикал свише, като казал: стани и погледни; Антоний излязъл (защото знаел кой му заповядва) и като издигнал поглед видял някакъв великан, безобразен и страшен, който с главата си докосвал облаци, а от земята се издигали някакви птици, на едни от които великанът преграждал пътя, а други прелитали през него, и подминавайки го, вече безопасно се издигали нагоре. За последните той скърцал със зъби, а на първите се радвал. Невидимият глас казал: Антоний, проумей видяното! Тогава неговият ум се развързал и той разбрал, че това се отнася за изхождането на душите от земята, и че този великан е нашият извечен враг, който спира нерадивите и покоряващите се на неговите внушения и им забранява да преминат по-нататък, а ревностните и невслушващите се в него не може да задържи, и те преминавали над него. Това видение св. Антоний приел като вразумление за себе си, и започнал да полага още по-голямо старание за

преуспяване в подвизите за възпротивяване на всичко вражеско. С тази цел, т. е. за възбуждане на голяма ревност към чист живот, той разказвал за това видение и на другите.

Авва Кроний свидетелства, че веднъж св. Антоний разказвал за това видение пред голямо събрание. При това той допълнил, че преди това събитие св. Антоний се молил цяла година, за да му бъде открито, какво става с душите на праведните и грешните след смъртта; и защо ръцете на великана били простряни към небето, а под него лежало езеро с големината на море, в което падали птиците, които той удрял с ръка (Лавсаик, гл. 24). В Латинския Отечник във връзка този разказ се излага мисълта, че птиците само тогава били удряни от великана и падали в езерото, когато сами се спирали във въздуха под ръцете му, нямайки сили да се издигнат по-горе от тях; а които били силни да се издигнат над неговите ръце и глава, към тях той само скърцал със зъби и гледал как се издигали към небето и бивали приемани от Ангели (Patr. Lat. t. 73, p. 1044).

24. С какъв благочестив страх се изпълвали душите като слушали това! Но ето и едно радостно видение, способно да съживи ревността посредством упование в светлото задгробно състояние. Това видение е за св. Амон, не толкова ученик, колкото другар и събеседник на св. Антоний. Св. Атанасий пише, че веднъж св. Антоний като седял на едно планинско възвишение, погледнал към небето и видял, че някой като огнена бразда се възнасял по въздуха към небето, а от горе слизали да го посрещнат сонм радващи се ангелски ликове. Удивлявайки се от това, той започнал да се моли, Господ да благоволи да му открие, какво означавало това. И тогава чул глас: това е душата на Амон, Нитрийски монах. Този Амон преживявал в строго подвижничество до дълбока старост. Той посещавал св. Антоний и св. Антоний ходел при него. Разстоянието от Нитрийската планина до планината на св. Антоний било 13 дни път. Когато намиращите се при него братя го попитали, на какво се удивлява така, той отвърнал, че видял и чул нещо за Амон. Когато след 30 дни дошли братя от Нитрия, те били запитани за Амон, и братята при св. Антоний узнали, че той е починал точно в този ден и час, в който техният старец видял, как неговата душа се възнесла на небето.

25. Не по-малко прогонва леността и събужда енергията и следното видение, за което разказва сам св. Антоний. Аз молих Бога, казва той, да ми покаже какъв покров обкръжава и защитава монаха! И видях монах, обкръжен с огнени светлини и множество ангели го пазеха като зеницата на окото си, ограждайки го със своите мечове. Тогава въздъхнах и казах: ето какво е дадено на монаха! И въпреки това дяволът го побеждава, и той пада. И достигна до мене глас от милосърдния Господ и каза: дяволът не може да победи никого; той повече няма никаква сила, след като аз, възприемайки човешко естество, съкруших неговата власт. Но човек сам пада, когато

се предава на нерадение и угажда на своите похоти и страсти. Аз попитах: на всеки ли монах се дава такъв покров? И на мен ми бяха показани множество иноци, оградени с такава защита. Тогава възкликнах: блажен е човешкият род, и особено войнството на монасите, което има Господа, толкова милосърден и толкова човеколюбив! Да ревнуваме за своето спасение и прогонвайки всяко нерадение, усърдно да извършваме нашите трудове, та да се сподобим с царството небесно, с благодатта на нашия Господ Иисус Христос (Patr. graec. t. 40, p. 1083).

26. Друг път св. Антоний открил на своите ученици, как от оскъдяването на ревността отслабва и самото монашество и помръква неговата слава. Някои негови ученици, виждайки безчисленото множество монаси в пустинята, които били украсени с толкова добродетели, и с такъв ревностен плам за преуспяване в святото отшелническо житие, попитали авва Антоний: Отче! Дълго ли ще пребъде тази ревностна жар и любов към уединението, бедността, смирението, въздържанието и всички останали добродетели, за които сега с усърдие се труди цялото това множество монаси? Божият човек им отговорил с въздишка и сълзи: възлюбени мои деца, ще настъпи време, когато монасите ще оставят пустините, и вместо тях ще се стекат към богатите градове, където вместо тези пустинни пещери и тесни килии ще издигнат горди здания, които могат да се сравнят с царски палати; вместо бедност ще расте любовта към събиране на богатства; смирението ще се замени от гордост; мнозина ще се гордеят със знание, но то ще е голо, чуждо на добрите дела, съответстващи на знанието; любовта ще изстине; вместо въздържание ще се умножи чревоугодие, и мнозина от тях ще се грижат за разкошни ястия, не по-малко от самите миряни, от които монасите не ще се отличават по нищо друго, освен по дрехата и булото; и въпреки че ще живеят в света, ще се наричат монаси (монах означава сам, уединен). При това те ще се величат, като казват: “аз съм Павлов”, “аз пък – Аполосов” (1 Кор. 1:12), като че цялата сила на тяхното монашество се състои в достойнството на техните предшественици: те ще се хвалят със своите отци, както иудеите – със своя отец Авраам. Но в това време ще има и такива, които ще се окажат много по-добри и съвършени от нас; защото по-блажен е този, който е могъл да съгреша, и не е съгрешил – и да извърши зло, но не е извършил такова (Сир. 31:11), отколкото този, който е бил увлечен към доброто от множество ревнители, стремящи се към него. Затова Ной, Авраам и Лот, които водели ревностен живот сред зли хора, справедливо се прославят толкова много в Писанието (Patr. graec. t. 40, p. 1095).

27. С тези и други напомнания, т.е. за смъртта, и за това, което ще бъде след смъртта се възгрява страха Божий, - който е третият възбудител на ревността. Св. Антоний призовавал към страх Божий, както видяхме, посредством много съдържателното изречение: винаги имайте страх Божий, бойте се от Този, Който умъртвява и оживотворява (виж гл. 7). В друго кратко изречение посочва, че Божият страх е източник на готовност и годност за всички добродетели. Страхът Божий, говори той, е начало на всички добродетели и начало на премъдростта. Както светлината, като влиза

в тъмен дом прогонва неговата тъмнина и го осветява; така и страхът Божий, когато влезе в човешкото сърце, прогонва тъмата и разпалва в него ревността към всяка добродетел (Patr. gr. t. 40, p. 1084).

28. Затова св. Антоний всячески предпазвал от загубата на този страх. Не излизай, казвал, от килията, или ще загубиш страха Божий. Защото, както рибата, извлечена от водата умира, така и страхът Божий замира в сърцето на монаха, ако той излиза от килията, за да блуждае навън (пак там).

29. Но всички тези опори за ревността действат принудително отвън, макар да се създават вътре (в човека). Трябва да притежаваме вътрешни стимули за нея, така че тя сама да извира от сърцето, както блика вода от извор. Сърцето се довежда до това (състояние) от усещането за сладост на живота по Бога. Докато не се образува това усещане, до тогава нашата ревност не е надеждна. Затова, когато един брат попитал св. Антоний: защо, когато Бог в цялото Писание, обещава на душата висши блага, тя не остава постоянно твърда в търсенето им, а се отклонява към преходното, тленното и нечистото? Той отговорил: който не е вкусил още сладостта на небесните блага, такъв не се е прилепил към Бога с цялото си сърце; затова и се връща към тленното. Но докато някой не достигне такова съвършенство, трябва да работи за Бога от покорност към Неговата свята воля, за да каже такъв човек заедно с Пророка: като добиче бях пред Тебе (Пс. 72:22), т.е. аз ти работих, като впрегнато животно (Patr. Lat. t. 73, p. 1056).

30. Оттук идва и вторият – по-силен подтик към ревност – любовта към Бога. Св. Антоний знаел по себе си, че любовта е по-силна от страха и говорил: аз вече не се боя от Бога, но Го обичам (т.е. не от страх се ръководя в поведението си, а от любов); защото в любовта страх няма (1 Йоан 4:18). (Дост. ск. 32)

31. Той убеждавал и други, да възпитават в себе си най-вече любов към Бога, като несъкрушима и неотпадаща сила. Така, когато веднъж братя го запитали как може да се угоди най-добре на Бога, той отговорил: най-угодно на Бога е делото на любовта. Него изпълнява този, който непрестанно хвали Бога в своите чисти помисли, които са следствие от помненето на Бога, помненето на обещаните блага, и на всичко, което Той благоволил да извърши за нас. От помненето на всичко това се ражда съвършена любов, както се предписва: обичай Господа, твоя Бог, от висшето си сърце, от всичката си душа и с всичките си сили (Втор. 6:5) – и както е писано: както кошута жадува за водни потоци, тъй и душата ми, Боже, копнее за Тебе (Пс. 41:2). Ето делото, в което ние трябва да благоугодим на Бога, да се изпълнят и в нас думите на апостола: кой ще

ни отлъчи от любовта Божия: скръб ли, притеснение ли, или гонение, глад ли, или голотия, опасност ли или меч? Нищо (Рим. 8, 35. 38). (Patr. gr. t. 40, p. 1094).

32. Заедно с нея идва и радостта от добротворството и пребиваването в Божиите наредби, която на свой ред усилва ревността. Към това се отнася и следното изречение на св. Антоний. Попитали го: какво представлява радостта в Господа? Той отговорил: да се изпълни на дело с радост която и да е заповед, за слава Божия – ето какво е радост в Господа. Защото, когато изпълняваме Неговите заповеди, ние трябва да се радваме; напротив, когато не ги изпълняваме, трябва да скърбим. Затова, да се постареем да изпълняваме заповедите със сърдечна радост, за да се утешим в Господа; само че при това да внимаваме много – като се радваме, да не се превъзнесем от гордост, но цялото си упование да възлагаме на Господа. (Patr. gr. t. 40, p. 1095.) Подобна мисъл намираме у св. Василий Велики (Крат. прав. Въпрос 193).

VI. Отделни случаи на подвизи и добродетелност.

Така придобитата и съгрявана ревност се превръща в подвизи – телесни и душевни, и във всяко добротворство.

33. Колко необходимо е да изнуряваме своята плът, св. Антоний е указал в общите наставления за подвизите (вж. гл. 7), и в изброяването на причините за разпалването на похотта (вж. гл. 18), между които стои и храненето на плътта до насита – поради което се препоръчва (като средство против такива разпалвания) изтощаване на тялото с пост (Дост. ск. 22). Св. Антоний заповядвал да бъдем към тялото си много строги (вж. гл. 7), и осъждал всяко снизхождение към него. Затова той се отнасял неблагоприятно към тези, които се къпели в градските бани. Нашите отци, казал той, не са умивали никога и лицата си – а ние ходим в светските бани (Азб. патерик, ст. 4).

34. Той придавал голямо значение след умиряването на плътта, на обуздаването на езика. Този подвиг св. Антоний поставял наред със странничеството, казвайки: нашето странничество е в това, да държим затворени своите уста (пак там; стр. 4).

35. Тези, които говорят, каквото им дойде наум, приличат на разграден двор, в който влиза, който си поиска, приближава към яслите и отвързва осела. Тази мисъл била одобрена от св. Антоний, макар да не била изказана от него, но в присъствието му (Дост. ск. 18)

36. Св. Антоний отдавал голямо значение и на седенето в килията. Както рибите, казва той, които остават дълго на сушата умират, така и монасите, които се намират дълго извън килията или пребивават със светски хора, загубват любовта към безмълвието. Затова, както рибата се стреми към морето, така и ние трябва да бързаеме към килията, за да не би като оставаме извън нея, да забравим за вътрешното бдение (Дост. ск. 10).

37. Въобще той съветвал монаха да се държи в килията така строго, че тя да бъде за него Вавилонска пещ, изпепеляваща в него всичко нечисто (Patr. gr. t. 40, p. 1086).

38. Макар че той допускал и известно разхлабване на напрежението в подвизите, както е видно от неговия отговор на въпроса на един ловец. Разказват, че някой, който отишъл на лов в пустинята, видял, че авва Антоний се шегува с братята и се съблазнил. Старецът, желаейки да го увери, че понякога е необходимо да се даде отмора на братята, му казал: служи стрела в своя лък и го опъни. Ловецът направил това. Старецът му казал: опъни го още. Ловецът изпълнил и това. А св. Антоний казал: още опъни. Ловецът му отговорил: ако прекомерно опъна лъка, ще се скъса. Тогава старецът му казал: така е и в Божиите дела: ако ние напругаме силите на братята свръх мярката, те скоро няма да са в състояние повече да изпълняват своите трудове. Затова е необходимо понякога да има макар и малко отпускане. Ловецът, като чул това се умиллил и си отишъл от стареца с поука. А братята, укрепени от това, се върнали по своите места (Дост. ск. 13).

Впрочем, запазили са се повече такива изречения и сказания, в които се посочват душевните подвизи или сърдечните разположения, които обуславят успеха. Такива са:

39. Търпението. То е толкова необходимо на подвижника, че щом го няма, то и самият той няма никаква цена. Така братята хвалели един монах на св. Антоний. Когато той дошъл, светият старец поискал да го изпита ще понесе ли оскърбление, и като видял, че не го понася, му казал: ти приличаш на село, което на пръв поглед е красиво, но всъщност е разграбено от разбойници (Дост. ск.15).

40. Търпението е нужно, понеже изкушенията са необходими за нас. Св. Антоний казал: никой не може да влезе в царството небесно без изкушения; ако нямаше

изкушения, никой не би се спасил (Дост. ск. 5).

41. Молитва. На това той учил със собствен пример, защото всички знаели колко дълго се моли той. Знаем случаи, казвали неговите ученици, когато блаженият старец така се вглъбяваше в молитва, че престояваше в нея цяла нощ, и когато изгряващото слънце прекъсваше това пламенно издигане на ума в молитва, ние го чувахме да казва: защо ми пречиш, слънце? Ти за това и изгряваш, за да ме отвлечеш от Божествената умна светлина (Patr. Lat. t. 73, p. 848).

42. Сълзи. Когато един брат попитал св. Антоний какво да правя с моите грехове, той отговорил: който иска да се освободи от своите грехове, да го стори с плач и стенание: и който иска да се настрои за извършване на добродетели – да се настрои за сълзи и плач. Самото псалмопееие е плач. Помни примера на Езекия, иудейския цар, който, както е писано в Пророк Исая (гл. 38), заради своя плач не само получил изцеление от болестта си, но и се сподобил с удължаване на живота си с 15 години, и когато го нападнала вражеска 185 хиладна войска, силата Божия я поразила, заради пролятите от него сълзи. Св. апостол Петър с плач получил опрощение за това, че съгрешил против Христа, отричайки се от Него. Мария Магдалина, заради това, че оросила със сълзи нозете на Спасителя, се сподобила да чуе, че това ще се известява навсякъде заедно с проповедта на Евангелието (Patr. Lat. t. 73, p. 1055).

43. Св Антоний не считал, че смеха има място в монашеския живот, и когато неговите ученици го попитали дали понякога могат да се смеят? отговорил: Нашият Господ осъжда смеещите се, като казва: Горко вам, които се смеете сега, защото ще се наскърбите и разплачете (Лук. 6:25). И така, истинският монах не бива да се смее; ние трябва преди всичко да плачем за тези, чрез които се хули Божието име като престъпват Неговия закон и пропиляват целия си живот, като тънат в грехове. Да ридаем и плачем, като непрестанно умоляваме Бога, Той да не допусне да се ожесточават в греховете и да не ги застигне смъртта преди покаянието (Patr. gr. t. 40, p. 1096. Подобно у Василий Велики крат. Прав. 31).

44. Смирение. То привлича покров свише и предпазва от всички нападения. Веднъж видях, казвал св. Антоний, всички мрежи на врага, разпростряни по земята и с въздишка казах: но кой може да ги избегне? И чух глас, който ми отговори: смиреномъдрието (Дост. ск. 7).

45. Друг път св. Антоний поучавал: ако се подвизаваме с добър подвиг, то ние трябва крайно да се смиряваме пред Господа, та Той като знае нашата немощ, да ни покрива със Своята десница и да ни пази; защото ако се превъзнесем от гордост Той ще отнеме Своя покров от нас, и ние ще погинем (Patr. gr. t. 40, p. 1090).

46. Веднъж св. Антоний казал: както гордостта и високоумието низвергнали дявола от небесните висоти в бездната, така смирението и кротостта извисяват човека от земята до небето (Пак там, стр. 1081).

47. Той съветвал на подвига, например безмълвие, да се придава самоунижаващ смисъл, за да не доведе до гордост. Ако някой, казал той, вземе върху си подвига на безмълвието, нека не мисли, че извършва някаква добродетел, но нека в сърцето си знае, че мълчи, защото не е достоен да говори (Patr. Lat. t. 73, p. 1051).

48. Св. Антоний внушавал също, че Сам Господ така ни ръководи вътрешно, че скрива от нас нашето добро, за да удържи в смирение нашите чувства. Той казал още: ако мелничарят не закрие очите на животното, което върти колелото, работата няма да върви успешно. Главата на животното ще се замае, то ще да падне и няма да може да работи. Така и ние, по Божие устройство получаваме прикритие, за да не виждаме добрите си дела, за да не се ублажаваме за тях, да не се възгордяваме и не загубваме плодовете на всички свои трудове! Това става, когато биваме оставени да бъдем обуреваеми от нечисти помисли, заради което не можем да не осъждаме самите себе си и своите мисли. А в това положение мисъл за нашето благочестие не може да има място; и следователно нашето мъничко добро бива прикрито и не се вижда, заради тези нечисти помисли (Перифр., пак там, стр. 1037).

49. Колко пагубно е самомнението, показва случката за падението на един млад подвижник, след като извършил чудо. Покрай мястото, където се подвизавал този младеж минали старци, отиващи към св. Антоний, но много изморени от път. Като ги видял, младият монах извикал диви магарета и им заповядал да отведат върху себе си старците до св. Антоний. Когато те разказали за това на св. Антоний, той отговорил: този монах, струва ми се, е кораб, препълнен с товар; но не зная дали ще успее да влезе в пристанището. – И действително, като се превъзнесъл, той след известно време паднал. Като провидял това, св. Антоний казал на учениците си: в този час падна този млад подвижник. Елате, вижте. Те дошли и го видели, да седи на рогозката си и да плаче заради сторения грях (Дост. ск. 94).

50. Но колкото самомнението е пагубно, толкова спасително е самоунижението. Това доказва примера за обушаря, за когото св. Антоний получил откровение. Веднъж той се молил в своята килия и чул глас да му говори: Антоний! Ти още не си достигнал степента (на духовно издигане) на един обушар, който живее в Александрия. Св. Антоний отишъл там, намерил го и го убедил да му открие, какво е особеното в неговия живот. Той казал: не зная да съм сторил някога някакво добро; затова ставайки сутрин от постелята си, преди да седна да работя, казвам: всички в този град от най-малкия до най-големия ще влязат в царството Божие, заради своите добри дела; само аз, заради греховете ми ще бъда осъден на вечни мъки. Същото това с цялата искреност на сърцето ми си повтарям и вечер, преди да легна да спя. Като чул това, св. Антоний осъзнал, че наистина още не е достигнал такава степен (на съвършенство) (Patr. Lat. t. 73, p. 785).

51. Може би това е послужило за повод, св. Антоний често да повтаря следното наставление: ние трябва винаги, във всичко да укоряваме и обвиняваме себе си, и да правим това искрено; защото, който укорява себе си, него Бог оправдава и прославя (Пак там).

52. Взаимно услужване и подпомагане. Братята попитали св. Антоний: добре ли е, ако някой каже: аз няма да вземам нищо от братята и нищо няма да им давам – на мен ми е достатъчно това, което имам. Св. Антоний отговорил: деца мои! Който е такъв, той е жесток по сърце, и неговата душа – е душа на лъв. Такъв трябва да считаме за чужд на обществото на всички добри хора (Patr. gr. t. 40, p. 1095).

53. Друг път го попитали: как трябва да се служи на братята? Той отговорил: братя, които искат да служат на ближните си, нека им служат като слуги на своя господар, и както Господ е служил на Петър, комуто Той оказал последно служение, бидейки негов Творец. С това Господ показал, че ако тези, които отхвърлят оказваното им служение не са безупречни; то колко повече са достойни за осъждане тези, които считат за унижително да послужат на братята си. Ако първите не ще имат част с Господа, както Бог е казал на Петър, то какво да кажем за последните? (пак там).

54. И въобще той казвал: ближният е източник и на живот, и на осъждане. Защото, ако ние придобием брата си, то ние придобиваме Бога; а ако съблазним брата си, то грешим против Христа (Дост. ск. 9).

55. Състрадание и снизхождение към грешника. В обителта на авва Илия с един брат се случило изкушение. Изгонили го оттам и той отишъл в планината при св. Антоний. Старецът го задържал известно време при себе си, след което го изпратил в обителта, от която дошъл. Но братята отново го изгонили. Той отново дошъл при св. Антоний и му казал: отче, братята не поискаха да ме приемат! Тогава старецът го изпратил с думите: буря е застигнала кораба в морето; той е загубил своя товар и едва се е спасил сам; сега вие искате да потопите и това, което е стигнало до брега. Братята, като чули, че авва Антоний е изпратил този брат при тях, тутакси го приели (Дост. ск. 21).

56. В една обител оклеветили един от братята в блудство и той дошъл при авва Антоний. Дошли също и братята от обителта, за да го излекуват и отново да го вземат при себе си. Те започнали да го изобличават, защо е постъпил така; а братът се защитавал, като казвал, че не е сторил нищо подобно. Случило се, че там бил и авва Пафнутий Кефала. Той им казал следната притча: на брега на реката видях човек, който бе потънал в кал до кръста. Някои му се притекли на помощ, но станало така, че го потопили до шията. Авва Антоний казал на това: ето истински човек, който може да лекува и спасява души! – а братята, трогнати от думите на стареца, се поклонили на оклеветения брат и по съвета на отците го приели отново при себе си (Дост. ск. 29).

57. Забележителна е мисълта на св. Антоний за това, кой може да има истинско братолюбие. Той казвал: човек никога не може да бъде истински добър, колкото и да желае това, ако в него не се всели Бог; защото никой не е благ, а единствено Бог (Patr. Lat. t. 73, p. 785).

VII. Последната цел на всичко и върхът на съвършенството.

58. Това вселяване на Бога или живот в Бога е последната цел на всички подвижнически трудове и връх на съвършенството. Сам Бог показал това на св. Антоний при следното откровение в пустинята:

В града има един подобен на теб, лекар по професия, който раздава каквото му остане на нуждаещите се и ежедневно пее Трисвятата песен с ангелите (т.е. има съвършена любов към ближния, живее и ходи пред Бога). (Дост. ск. 24)

VIII. Съвършенството на св. Антоний и славата му на небето.

59. Казват за авва Антоний, че той бил прозорлив, но избягвайки хорската мълва, не искал да се разгласява за това; на него му били откривани настоящи и бъдещи събития

Наставленията на Свети Антоний Велики

Публикувано от: Антоанета
Понеделник, 22 Март 2010г. 14:06ч.

в света (Дост. ск. 30).

60. Един старец измолил от Бога да види отците (в слава); и видял всички, освен авва Антоний. Той запитал този, който му ги показвал: но къде е авва Антоний? А той му отговорил: Антоний е там, където е Бог! (Дост.ск. 28).

Още снимки:

{yooallery src=[images/statii/slovoto/svetoot-nasl/sv-AntoniiVel/1] width=[120] height=[80]}